

KÖZÖSSÉG ÁLTAL TÁMOGATOTT MEZŐGAZDASÁG

Zöldségközösségek Magyarországon

Bizalom, együttműködés, kölcsönösség, szolidaritás, szemléletformálás, ökológiai vegyesgazdálkodás. Mi köztük a kapcsolat? Vagy éppen melyik a kakukktojás? Az összefüggés sokrétű, kakukktojás nincs, részletek alább.

Az összes fent felsorolt fogalom a közösség által támogatott mezőgazdaság jellemzői közé tartozik. Az elnevezés olyan rendszert, vagy inkább termelési és értékesítési szemléletet jelent, amelyben termelők és fogyasztók úgy köteleződnek el egymás felé, hogy az minden résztvevő számára előnyökkel jár. Kedvező a termelőnek, mivel általa közvetlen és hosszú távú kapcsolatot építhet ki a fogyasztókkal, miközben figyelmét elsősorban a jó minőségű mezőgazdasági javak előállítására fordíthatja; nem kell értékesítési csatornák keresésével töltenie az időt.

A kapcsolat ugyanakkor előnyös a fogyasztónak is, hiszen a rendszeren keresztül friss, helyi és biztos eredetű élelmiszerhez juthat, ezen felül arról is közvetlenül tájékozódhat, hogy azt kik és milyen módon termelik.

A KÖZÖSSÉG ÁLTAL TÁMOGATOTT MEZŐGAZDASÁG KIALAKULÁSA

A közösség által támogatott mezőgazdaság az agráripari-fejlődés kedvezőtlen következményeire adott válaszreakcióként, az ezen problémákkal súlyosan érintett Japánból indult útjára a 20. század hetvenes éveiben. Itt a rendszer neve *Teikei*, ami annyit tesz: *a gazda arcával jelölt élelmiszer*. A távol kelet után Európában, majd a 80-as évek közepén az Egyesült Államokban is megjelentek az első, közösségi támogatáson alapuló és a fenntarthatóság jegyében szerveződő (bio)gazdaságok. Mára az USA-ban kb. 6000, Európa nyugati felén több ezer hasonló elven szerveződő gazdaság és hozzájuk kapcsolódó közösség működik, méretükben és szervezeti formájukban igen nagy változatosságot mutatva.

A FRANCIA AMAP RENDSZER

Európában leginkább Franciaországban alakult ki kiforrott intézményrendszere a közösség által támogatott mezőgazdaságnak. Itt az első közösségi rendszerben értékesítő gazdaságokat azzal a céllal hozták létre, hogy az értékesítési csatornák híján a piacról egyre inkább kiszoruló kis családi gazdaságokat megmentse. Az értékesítési rendszer francia elnevezése is erre utal, az AMAP mozaikszó jelentése: Szövetség a Paraszti Mezőgazdaság Fenntartásáért.

A francia AMAP mozgalmat azért is érdemes megemlíteni, mert 2001-es megalakulását követően egy Chartában foglalta össze minden tagja által osztott alapelveit, amelyeket a világ különböző pontjain működő termelői-fogyasztói közösségek közül sokak – például egyes magyar közösségi gazdaságok is – átvettek és alkalmaznak.

Paradicsomosztás önkéntes segítséggel az átvévponton

A legfontosabb alapelvek:

- kisléptékű termelés a természetes folyamatok tiszteletben tartásával;
- átláthatóság fenntartása az élelmiszerlánc elejétől a végéig;
- közvetlen kapcsolat termelő és fogyasztó között köztes szereplők nélkül;
- a fogyasztók hosszú távú elköteleződése a termelők iránt (akár szerződéssel), ezzel biztosítva a termelés kockázatainak megosztását.

Magyarországon az első közösség által támogatott mezőgazdasági rendszert a Szent István Egyetem (korábban Gödöllői Agrártudományi Egyetem) Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetének közreműködésével Matthew Hayes, az egyetem Babatvölgyben található Biokertészeti Tanüzemének vezetője hozta létre 1998-ban. A Nyitott Kert néven működő gazdaság 2002-ig értékesített közösség által támogatott részes dobozrendszerben, ezt követően egy átszervezés után átállt több gazdaság termékeit kínáló megrendeléses biozöldség kiszállításra. Közel tíz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy 2010-ben és 2011-ben, a Tudatos Vásárlók Egyesülete (TVE) szervezésében hazánkba látogató francia AMAP-os gazdálkodókkal való találkozás hatására néhány fiatal, talpraesett és lelkes biogazdának köszönhetően a közösség által támogatott mezőgazdaság újra megjelenjen Magyarországon. Az elmúlt négy évben lassan, de biztosan nőtt a közösségi alapon szerveződő gazdaságok száma, a téma iránti gazdálkodói és fogyasztói érdeklődés alapján néhány éven belül számuk akár meg is sokszorozódhat.

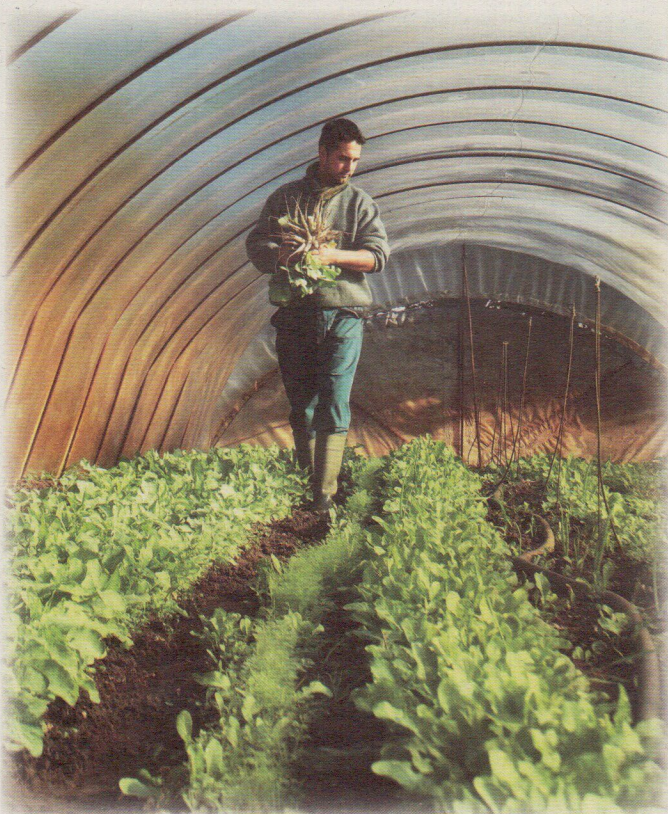
TÍPUSOK

A közösség által támogatott mezőgazdaságnak több formája létezik, amelyeket attól függően kategorizálhatunk, hogy mennyire szoros a kapcsolat a termelő és a fogyasztók között. Ennek megfelelően megkülönböztetünk bevásárló közösségeket (ilyen például a budapesti és a kecskeméti Szatyor), kiszállítási illetve megrendeléses (bio)zöldség-dobozrendszerket, valamint a részarányos gazdálkodás rendszerét, amely a legszorosabb együttműködést és elköteleződést feltételezi és amelyet az alábbiakban bővebben is ismertetünk.

Részarányos gazdálkodásban a részarány az éves termés egy részét jelenti, amiért a gazdasághoz kapcsolódó tagság egy vagy több hónapra, vagy akár a teljes szezonra előre fizet. A gazdálkodó az év elején becslést készít a termelésről és annak költségeiről, valamint kiszámítja a megélhetéséhez szükséges méltányos jövedelmet. A költségeket a gazdasághoz szorosan kapcsolódó vásárlók, vagy más néven tagok között arányosan felosztják, akik tagsági hozzájárulással finanszírozzák a gazdaság működését. A befizetett összegért cserébe a vásárló rendszeresen megkapja a termés neki járó részét. Egyéni igények teljesítésére a részarányos gazdálkodás esetén legtöbbször nincs mód. A heti szállítmány jellemzően minden tag részére egységesen kerül összeállításra a gazdaságban éppen betakarított terményekből. Szemben a szupermarketekben megszokott szezontól független termékkínálattal a közösség tagjai elfogadják, hogy időnyire jellemző, szezonális terményeket kapnak. Tavasszal leveles zöldségek, őszi vége felé a tárolható, kései betakarítású termények (pl. burgonya, répa, hagyma, káposzta) dominálnak, és áprilisban értelemszerűen nincs még nyári érésű növény, például paradicsom a heti zöldségszorban. A szállítás általában fix időpontban, egy vagy

több átvevőpontra történik, ahol a tagok a zöldségek átvétele mellett személyesen is találkozhatnak a termelővel és információt kaphatnak a termelés és a gazdaság aktuális helyzetéről. A kialakuló közvetlen, személyes kapcsolatnak és elköteleződésnek köszönhetően egy hosszú távon jól tervezhető, a gazda számára kiszámítható bevételt hozó értékesítési rendszer alakítható ki, amely egyben közösségépítési és szemléletformálási feladatot is megkíván a termelőtől.

A meglehetősen hosszú közösség által támogatott mezőgazdaság elnevezés az angol Community Supported Agriculture (CSA) magyar tükörfordítása. Az egyszerűség kedvéért az ilyen gazdaságokat itthon sokan csak Zöldségközösségnek nevezik. A hazai zöldségközösségek jelenleg mind ökológiai elveket követő, egy kivételtől eltekintve minősített, családi alapon szerveződő, 1-7 hektáron gazdálkodó, vegyes zöldségkultúrát termesztő (bio)kertészetek. Jelenleg körülbelül fél tucat részarányos alapon szerveződő gazdaság működik itthon, melyek közül a „legrégebbiek” 2010-2011-ben (pl. Biokert – Szigetmonostor, Három Kaptár Kertészet – Tahitótfalu, Évkerék Ökotanya – Kistelek, Ökotársulás Közösség – Herencsény), a legújabbak pedig 2013 tavaszán kezdték meg működésüket. Jellemző, hogy a fogyasztói elköteleződés egy-egy gazdaság mellett sokszor évek alatt, a termelő irányába kialakuló bizalommal párhuzamosan nő és 2-3 év után jut el az egész szezonra kötött szerződésig. Mára a 3-4 éve alakult termelői-fogyasztói közösségek 60-100 tagot számlálnak, bár az induláshoz már akár 10-15 tag is elegendő lehet. Ez esetben eleinte szükség lehet más értékesítési csatornára is, amelyek később, a növekvő taglétszámmal elhagyhatók. A már részarányos rendszerben működő hazai gazdaságok esetében kivétel nélkül a közösségen belül történik a megtermelt áru elosztása, a gazdálkodóknak nincs szüksége más értékesítési csatornára.

A biogazdák új nemzedéke – korai retek a napsütötte fóliából

Júniusi zöldségkompozíció az Évkerék Ökotanyán

Nagyon fontos megjegyezni, hogy gazdálkodói részről egy zöldségközösség létrehozása és működtetése, tavasztól őszi folyamatos ellátást biztosító termelése, legalább 20-30 fajból és még több fajtából álló vetésciklus kialakítása igen jó tervező- és szervezőképességet, minimum haladó kertészeti ismereteket igényel, így olyan szakmai kihívást jelent, amelyet csak kifejezetten eltökélt és céltudatos gazdálkodóknak lehet jó szívvel javasolni. Egy kötelezettséget és felelősséget feltételező rendszerről van szó, így mind a termelő, mind a fogyasztó részéről nagyfokú rugalmasságra és egymással szemben tanúsított türelemre, szolidaritásra van szükség a sikerhez. Egy jól szervezett zöldségközösség azonban képes lehet eltartani egy kisebb méretű családi gazdaságot, alternatív és izgalmas lehetőséget biztosítva az esetenként értékesítési gondokkal küszködő biogazdák számára*.

Bővebb információ. Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi) a korábban már említett TVE, illetve a Szent István Egyetem munkatársaiból álló ESSRG kutatócsoport közreműködésével a témában már több rendezvényt, érintett és érdeklődő gazdálkodóknak szóló fórumot szervezett. Az ÖMKi a közelmúltban jelentette meg „Közösség által támogatott mezőgazdaság” címmel az eddig összegyűlt nemzetközi és hazai tapasztalatokat összefoglaló kiadványát, amely a www.biokutatas.hu oldalon a *Kiadványok* menüpont alatt elérhető és ingyenesen letölthető.

Célunk a közösség által támogatott mezőgazdaság magyarországi terjedésének további segítése egy tapasztalat-átadási program megszervezésével. Ennek keretében működő vagy alakulófélben levő zöldségközösségek folyamatosan tudják erősíteni az egymással való együttműködést, illetve a jövőben testreszabott szaktanácsadási-mentor szolgáltatást vehetnek igénybe a sikeres, fenntartható működés érdekében.

DEZSÉNY ZOLTÁN – RÉTHY KATALIN
– DR. DREXLER DÓRA (ÖMKi)

Betakartási „ünnep” a zöldségközösség tagjaival a biogazdaságban

* **Szerkesztőbizottság megjegyzése:** a Magyar Biokultúra Szövetség és a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. várja azoknak a gazdáknak a jelentkezését, akik szívesen lennének termelők ilyen „zöldségközösségben”.

Biokertészet és közösségi mezőgazdaság képzés az ÖMKi szervezésében Pető Áron biogazdánál